

DRETS HUMANS, PAU I SOLIDARITAT: UN PROCÉS

[Escola Joan Pelegrí, Barcelona]

“No hi ha un camí per a la pau,
la pau és el camí”.

Gandhi, M.K.

0. Punt de partida: dues dificultats inicials

La nostra *experiència* no és un fet concret. Arrenca del 1985, però parteix d'una trajectòria prèvia. Pensant-hi, ens adonem que en la nostra escola hi ha una tradició de sensibilitzar en temes de valors i educació per la pau. Fa temps que avancem per aquest camí i això ens ha portat a consolidar temes i alhora generar-ne de nous que formen part del projecte d'escola.

De tota manera, la història propera parteix del 1985 quan vam decidir treballar a les classes d'Ètica de l'antic BUP a partir dels Drets Humans. Des d'aleshores hem anat fent un procés que pretén ser coherent i que, amb el temps, hem volgut ampliar i aprofundir. En aquests anys hi ha hagut, com és obvi, dubtes i insatisfaccions. Amb tot això volem dir que no presentem una experiència en el sentit habitual del terme, sinó l'explicació d'un procés.

En segon lloc, volem dir que no parlarem concretament dels Drets dels Infants. En direm coses, sí. Però com es pot suposar, en tots aquests anys hem fet una mica de tot –drets humans, pau, solidaritat i algunes coses més- i els Drets dels Infants hi han tingut el seu lloc, però no són el referent primer. Segona dificultat, doncs.

En canvi, mirarem d'atenir-nos a l'esquema proposat en aquestes jornades: primer explicarem una mica qui som (la nostra escola), per entendre l'experiència en el seu context; després, plantejarem l'origen de l'experiència; en tercer lloc, exposarem, breument, el que hem fet; finalment, en farem la valoració, posant-hi èmfasi, com ens sembla que es proposa de fer en els tallers.

1. Per situar-nos

a) *L'Escola Joan Pelegrí*

L'Escola Joan Pelegrí és un centre educatiu concertat no confessional situat al barri d'Hostafrancs de Barcelona que acull uns 1.800 alumnes entre els 3 i 19 anys.

L'origen de l'entitat es remunta a l'any 1904, quan la Congregació Mariana Universitària hi van establir activitats educatives que, anys més tard, van donar lloc al Centre Montserrat-Xavier, l'Ateneu Montserrat i, posteriorment, l'Escola Tècnica Professional i els estudis de Batxillerat.

Des de l'any 1985, l'escola està integrada dins la Fundació Cultural Hostafrancs i a partir de 1994 va rebre el nom de Joan Pelegrí en homenatge al metge i pedagog que durant tants anys va ser membre col·laborador de la nostra entitat educativa.

b) *Una escola associada a la UNESCO*

Des de 1992 la nostra escola pertany al Pla d'Escoles Associades a la UNESCO. Es tracta d'un grup d'escoles (un centenar a l'Estat Espanyol –de les quals unes 70 a Catalunya- i prop de 8.000 a tot el món) que des de 1953 tracten de dur a terme els objectius que la UNESCO es proposa: pau, drets humans, medi ambient, interculturalitat i cooperació pel desenvolupament.

c) *El tema: drets dels Infants o drets humans, pau i solidaritat, etc.*

És ben difícil establir separacions o fronteres entre tots aquests temes. Les implicacions mútues són contínues. Tots aquests àmbits citats constitueixen una mena de concepte *prisma*, amb una sola realitat que adquireix diversos matisos en funció de la cara que observem. Però la meta final és la mateixa: la comprensió de la realitat en la qual vivim i la seva progressiva transformació cap a una de millor, de més humana.

Nosaltres destaquem el concepte Pau. Entenem que és el concepte més general, també el que té més tradició. Però entenem aquest concepte (vèrtex on conflueixen les diverses cares del prisma) com la suma de moltes realitats entre les quals els drets humans i dels infants, la solidaritat, el treball intercultural, l'educació en valors, etc.

En concret, hem tractat de forma explícita el tema dels drets dels infants en diverses ocasions (enguany, per exemple, en les Jornades Culturals d'Infantil-Primària), quan fem campanyes de cooperació sempre intentem que els destinataris siguin infants i, finalment, totes les activitats estan pensades per sensibilitzar el nostre alumnat –de 3 a 19 anys, tots o quasi tots, per tant, menors- (i, també, el professorat i els pares i mares). Per tant, pensem que els drets dels infants són ben presents entre nosaltres.

2. L'origen: drets humans i PEA de la UNESCO

El procés del que aquí parlem, s'inicia a la nostra escola –tal com ja hem dit abans- el curs 1985-86 quan els professors que impartien l'assignatura d'ètica amb els alumnes de BUP es van començar a plantejar la necessitat de dotar-la d'uns continguts més propers a l'alumnat i no tant teòrics com eren fins aleshores. Van adonar-se que els Drets Humans eren una bona eina per passar d'una ètica teòrica a una altra més d'acord amb els problemes de la societat i amb la responsabilitat que els alumnes havien de desenvolupar.

Al curs 1988-89 vam iniciar el Premi dels Drets Humans –que enguany ha arribat a la 17ª edició- en un intent de prestigiar a tota l'escola el que era un element central a les classes d'ètica. Però les implicacions pràctiques que això suposava ens demanaven d'anar més lluny i, d'aquesta manera, durant el curs 1991-92 es va proposar a l'escola d'integrar-se dins del Pla d'Escoles Associades a la UNESCO (PEA), un conjunt d'escoles que –com ja hem dit- tenen en comú la preocupació per la pau, els drets humans, el medi ambient, la interculturalitat i la cooperació al desenvolupament

El darrer trimestre del curs 1991-92 es va presentar als Claustres de Primària i Secundària de l'escola un document on es proposava que l'escola s'integrés al PEA de la UNESCO. En aquest document es recordaven aquells aspectes del nostre Projecte Educatiu –especialment pel que fa als *trets d'identitat*- que connectaven amb el que promou el PEA.

Aquest document també parlava de les “necessitats” d'una Escola Associada i demanava la creació de la figura d'un *encarregat del pla* dins del centre -un *coordinador* (després tutoria tècnica)- i d'un *grup de suport* (després Grup UNESCO) perquè es veia

inviàble l'eficàcia del treball en un Claustre tant gran com el nostre (més de cent professors i professores).

3. Acció-reflexió-acció

a) Acció: solidaritat

El Grup UNESCO està format per representants voluntaris de totes les persones del centre -entre els quals cal destacar els alumnes. Actua autònomament com a comissió permanent lligada als Claustres de primària i secundària.

En les primeres reunions del Grup UNESCO (juny i setembre de 1992) teníem la idea que el primer que calia era "observar" i, posteriorment, a la vista de les necessitats ja vindria l'actuació. Però la realitat ens demanava alguna cosa més. Així és que vam decidir-nos a iniciar una primera *campanya de cooperació* que va tenir per objecte dotar econòmicament un projecte per construir pupitres per les escoles de l'Altiplà de Bolívia. Vam fer un concert amb grups de música, samarretes, uns encants solidaris, vam vendre pastissos i manualitats, etc.

Els cursos següents, seguint un esquema similar, vam continuar fent campanyes de cooperació -enguany duem a terme la 14^a- que, per una banda busquen sensibilitzar-nos -alumnes, professors i pares- d'una realitat concreta i, d'altra, aconseguir recursos econòmics per a algun projecte concret. Després de Bolívia vam cooperar amb l'escola africana d'adults Samba Kubally (1993-94), Sàhara (1994-95), El Raval (1995-96), Sudan (1996-97), l'ONG Akwaba (1997-98), novament Bolívia (1998-99), novament Samba Kubally (1999-00), Nicaragua (2000-01), novament Samba Kubally (2001-02), Senegal (2002-03), Acollida d'Immigrants de l'Ateneu Montserrat (2003-04), el Txad (2004-05) i els Sense Sostre (2005-06). Fins ara les campanyes han anat alternant, com a tema, un país del Sud i una situació al Nord.

El treball de les campanyes afecta els alumnes de tota l'escola, des de P3 a Batxillerat i CFGS, amb metodologies i intensitat variables, segons els nivells.

A Infantil-Primària a partir del curs 93-94 vam decidir unificar la campanya de cooperació amb la Setmana Cultural, dies on el treball de les arts plàstiques i el caire lúdic eren protagonistes, per tant es va passar a realitzar les Jornades Culturals on des de la comissió encarregada es busca: sensibilitzar l'alumnat i tota la comunitat educativa d'una realitat concreta i organitzar activitats diverses per col·laborar amb l'entitat triada des del grup UNESCO per realitzar la campanya de solidaritat. Les activitats es coordinen des de les tutories i es treballa amb un material didàctic específic sovint elaborat o reelaborat per l'equip de mestres (no sempre es correspon amb el tema de la campanya degut a l'edat de l'alumnat).

Es fa amb l'alumnat el treball de sensibilització des de les tutories i es fan activitats per aconseguir recursos econòmics pel projecte. A la jornada de portes obertes es fan pastissos, venda de treballs realitzats als tallers, exposició, parada de comerç just, activitats per realitzar l'alumnat junt amb les seves famílies (tombola, jocs de cucanya, trencaclosques gegants amb pistes per realitzar-los, macroentreteniments, etc.). Els diners es destinen a la campanya general.

Pel que fa a Secundària, la campanya s'estén al llarg de tot el curs, però s'intensifica al tercer trimestre. El treball no és tan homogeni ni intens com a Infantil-Primària i el que pretén és sobretot anar aconseguint un clima favorable a la solidaritat, cosa que, amb adolescents, necessita més del convenciment que no de la imposició. El tipus d'activitats

que es duen a terme són: degustació de xocolata solidària, concerts de música, recollida de material escolar i medicaments, *macroactivitat* que implica tota l'escola i xerrades i exposicions.

Durant aquest temps no només s'han fet campanyes a l'escola, s'han fet moltes altres coses. Caldria recordar la participació del professorat en les Trobades del PEA, que han proporcionat múltiples idees i relacions humanes, i en les quals també hi hem aportat la nostra experiència. Cal també citar la trobada de Lillehammer (Noruega, set./oct. 1993) de la qual, posteriorment, en van derivar les audiències públiques a l'Ajuntament de Barcelona, organitzades des de l'IMEB. També la campanya de recollida de joguines, per Nadal, junt amb altres entitats del barri. A nivell curricular, hem promogut que diverses àrees de l'escola hagin elaborat crèdits que es proposen desenvolupar l'apartat de valors (*Crèdits Transversals UNESCO*). A més, hem animat els alumnes a elaborar Treballs de Recerca amb temes relacionats amb els valors que promouen les escoles del PEA. Al marge d'això, hi ha d'altres activitats que duem o hem dut a terme des de l'escola, que sense estar totalment dins del que fa el Grup UNESCO no li són alienes, com tot el relatiu a la Filosofia per Nens, el Projecte Comenius de fer un *Diari europeu contra el racisme i la xenofòbia* o la participació en actes externs (50è aniversari dels Drets Humans, Consulta pel Deute Extern, contra la guerra d'Iraq, etc.)

b) Reflexió: avaluació interna en valors

El juliol de 1998, el Grup UNESCO va dur a terme una reflexió sobre els seus 6 anys d'existència. D'una banda, es constata un cert cansament i la necessitat d'implicar més els Claustres en el treball de solidaritat a l'escola. I, d'altra, ens adonàvem que portàvem força temps *fent* coses (acció) dins de l'àmbit d'educació en valors, però que no hi havíem *pensat* gaire (reflexió).

Aleshores (setembre 1998) vam decidir proposar als Claustres una reflexió sobre l'educació en valors a l'escola, no només per millorar la pràctica, sinó per orientar-la millor, també per incidir en altres àmbits que teníem descuidats i, de passada, per tornar a implicar el màxim de companys i companyes en aquesta qüestió.

En aquella reunió es va aprovar que durant el curs 1999-00 el tema de l'educació en valors seria motiu d'avaluació interna de tot el centre (alumnat, professorat i a nivell organitzatiu) i es va crear una comissió que durant el curs 98-99 elaborés les estratègies oportunes a seguir.

La primera feina d'aquesta comissió va ser posar-se d'acord en qüestions de llenguatge i objectius. Aquest treball va permetre tenir elaborat, a finals del curs 99-00, un document de treball sobre l'educació en valors, en general, i les seves perspectives a la nostra escola.

Aquest document, presentat el setembre del 1999 al Claustre, va significar l'inici del treball d'avaluació interna que estem duent a terme durant aquests darrers cursos.

Aquest treball s'ha dut a terme a diversos nivells (professorat, alumnat i en el conjunt del centre –organització o estructura del centre) i tant a Infantil-Primària com a Secundària.

Pel que fa al professorat, hem intentat identificar els valors que defineixen la nostra pràctica per potenciar encerts i corregir errors.

En relació a l'alumnat, a Secundària, hem realitzat una macroenquesta –i estem en procés d'una segona- per conèixer en detall els gustos, preferències i valors que els mouen.

Finalment, pel que fa a l'estructura o organització del centre, el maig de 2001 ens va arribar una proposta del GREM (Grup de Recerca d'Educació Moral) de la Universitat de Barcelona per fer un estudi sobre les pràctiques de valor que el centre portava a terme (elaborar mapes conceptuals a partir d'entrevistes a mestres de diferents cicles i un qüestionari a tot el professorat) i, un cop realitzat, se'ns va fer un retorn d'aquesta anàlisi. D'aquesta revisió van sorgir diversos aspectes que creiem que eren importants de treballar amb tot l'equip educatiu i replantejar-nos com s'estaven realitzant algunes pràctiques de valor amb l'alumnat. Això ens va portar, a Infantil-Primària, a crear el juny de 2003 tres grups de treball per reflexionar sobre:

- La participació dels nens i les nenes a l'escola.
  - La resolució dels conflictes.
  - El sentit i la coherència de la celebració de les festes escolars.
- La participació dels nens i les nenes a l'escola: el plantejament de treball d'aquest grup va ser revisar i avaluar les intervencions que realitzem l'equip de mestres amb l'alumnat individualment, en petits grups, en els grups classe i en l'organització de l'escola.

Amb aquesta revisió ens vam adonar que en alguns àmbits el nostre alumnat només tenia una participació simple, és a dir, que en alguns processos o activitats es limitaven a seguir indicacions o a respondre a estímuls i intervenien poc en la preparació o en les decisions sobre el seu contingut o desenvolupament.

A partir d'aquí vam anar treballant per tal de definir una línia d'actuació de P-3 a 6è de primària amb les estratègies i activitats que s'havien de dur a terme per ajudar el nostre alumnat que adquireixi les capacitats necessàries per participar desenvolupant les competències participatives en totes les dimensions de l'educació, coneixements, destreses, habilitats, actituds i valors, per tal d'anar aconseguint una escola democràtica i que el nostre alumnat sigui capaç de respondre amb autonomia davant les diferents situacions.

- La resolució de conflictes: el plantejament de treball d'aquest grup va ser observar i reflexionar sobre el conflicte, les seves parts i les diferents tipologies que es donen a cada cicle i constatar que, tot i que amb manifestacions diferents, es van repetir.

Això ens va portar a concretar un pla de treball recollint inquietuds i iniciatives que ja es duïen a terme des de diferents tutories i on tenir en compte:

- el desenvolupament de l'educació emocional de l'alumnat -desenvolupament intrapersonal- i del grup -relacions interpersonals- (com a col·lectivitat però també com a suma d'individualitats) i,
- la gestió dels conflictes.

Es realitzarà fent el seguiment i treballant-lo des de les tutories amb la implicació de la resta de l'equip de mestres del grup i fent còmplices les famílies del procés que s'estigui realitzant, donant eines, recursos, informant... i tenint clar que:

- els infants són els protagonistes i responsables en primera persona dels conflictes que viuen. També han de trobar les solucions i aprendre a regular el conflicte.
- l'equip de mestres hem de donar eines, recursos i fer l'acompanyament en aquest procés.

c) *De la reflexió a l'acció: la mediació i el projecte "Competències socials. Relacions interpersonals"*

A Secundària, la Comissió de Valors que havia treballat aspectes teòrics de l'educació en valors, comença a treballar, a partir del curs 2003-04 el tema de la resolució de conflictes. Aquest grup obre la porta al treball que a partir del curs 2004-05 es du a terme sobre mediació. Aquests dos darrers cursos, un grup del professorat ha estat preparant-se per dur a terme la mediació escolar. El darrer trimestre s'ha dut a terme ja alguna pràctica de mediació i està previst que durant el curs vinent els alumnes de 2n. ESO tinguin un crèdit variable sobre aquest tema.

A Infantil-Primària, el projecte "Competències Socials. Relacions interpersonals" comença a prendre forma durant el curs 2004-05 quan, veient les conclusions dels grups de treball dels cursos anteriors, ens adonem de la necessitat d'unificar la línia d'actuació dels grups de "Participació dels nens i les nenes a l'escola" i de "Resolució de conflictes". Així doncs ens marquem en els propers tres cursos escolars un pla de treball de P-3 a 6è on treballar les habilitats de pensament, l'educació emocional i la gestió dels conflictes per potenciar un desenvolupament personal (autonomia) i unes relacions interpersonals, entre l'alumnat de la nostra escola i amb la resta de la comunitat educativa, enriquidores, favorables i positives. Creiem que en tot moment és important tenir en compte els diferents ritmes i dinàmiques de totes les parts implicades (mestres, alumnat, grups...)

Els objectius d'aquest projecte són:

1. Aprendre a pensar desenvolupant les habilitats de recerca, de conceptualització i anàlisi, de raonament i de comunicació, traducció i formulació.
2. Prendre consciència del propi comportament emocional.
  - 2.1 Ser capaç d'expressar sentiments.
  - 2.2 Identificar els diferents elements d'un sentiment (causa i manifestació).
  - 2.3 Conèixer i respectar els sentiments de la resta de persones
3. Regular els conflictes de forma positiva.
  - 3.1 Viure el conflicte com a procés de creixement.
  - 3.2 Diferenciar les diferents parts d'un conflicte (causa - manifestació - solució)
  - 3.3 Implicar-se activament en la resolució del conflicte.

4. Balanç del procés

a) *Aspectos positius*

Durant tots aquests anys hi ha, naturalment, aspectes que valorem com a positius i com a negatius en la nostra trajectòria. Entre els positius destaquem la campanya amb Samba Kubally (curs 93-94) per les relacions humanes que va crear i que, encara perduren entre ells i nosaltres. També la campanya del curs 2000-01 amb Nicaragua per l'entusiasme que va suscitar l'objectiu proposat: construir una casa per una comunitat de desplaçats.

Valorem com a positiu el fet que les activitats UNESCO són, ara mateix, un dels referents interns que té l'escola en la seva actuació: ha permès, tal com diu el nostre PEC, concretar la solidaritat com un tret d'identitat de l'escola.

També és positiva la participació en actes externs (50è aniversari dels Drets Humans, Consulta pel Deute Extern, etc.) i la relació establerta i mantinguda amb diverses entitats i ONG (Samba Kubally, Akwaba, etc.)

Es positiu, tot i que no sempre fàcil, l'intent d'unificar tema i calendaris per les campanyes de P3 a Batxillerat i CFGS.

Valorem com a positiu, la revisió i reflexió sobre aquests temes tant des de l'estructura de l'escola com des del professorat. Queda pendent veure com es fa des de l'alumnat (en cursos de primària).

En fi, pensem que hem consolidat les campanyes de cooperació dins del pla anual, cosa que ens ha permès concretar la solidaritat com un fet quotidià en la nostra realitat i com un tret d'identitat de l'escola, tal com diu el nostre PEC. [Quan preparàvem aquesta presentació ens n'adonàvem precisament d'aquesta consolidació. Fa uns anys no es qüestionava tant per qüestió ideològica sinó per la "dura" i "crua" realitat que es podia presentar i la resposta que, com a mestres, davant d'alumnes d'Infantil-Primària creiem que havíem de donar, una resposta esperançadora, positiva però alhora real; i això ens creava contradiccions com a persones adultes. Ara, en funció del tema triat com a campanya d'escola (de P3 a Batxillerat) el treball que elaborem va relacionat directament, si és factible i viable pel que comentàvem anteriorment o bé, triem algun tema que emmarquem dins de l'educació en valors... o d'altres eixos transversals, per exemple aquest curs: Drets i deures dels Infants].

Tot això, ens ha possibilitat de generar nous projectes dins del marc de l'educació per la pau, l'educació en valors, etc., i viure positivament el procés d'aquests nous projectes.

b) Aspectes negatius o millorables

Ara bé, hi ha, també, aspectes negatius o millorables en tots aquests anys. Ens costa de donar a conèixer i, sobretot, implicar el conjunt de la Comunitat educativa en les activitats UNESCO de l'escola. És difícil aconseguir i mantenir un grup d'alumnes a Secundària (no forçar-los a participar vol dir sovint ser poc eficaços), com ho és aconseguir la participació de l'AMPA i del PAS.

Pel que fa al treball intern, no sempre és fàcil: cal fer tots els cursos un esforç per obtenir estones de trobada (que és, òbviament, voluntària), cal animar els companys, tutors i tutores a implicar-se en els temes treballats (que de vegades topen amb valoracions personals diverses), cal elaborar material, etc. Cal fer compatible aquest treball amb el dia a dia de l'escola: des de les tutories, integració dins les àrees curriculars. Cal, també, tenir present, pel volum d'escola i per la incompatibilitat d'horaris, que cada cop està més difícil mantenir la implicació de tot el conjunt de la comunitat educativa: PAS...

En el cas concret d'Infantil-Primària, hi ha força implicació des de la tutoria i a nivell "personal", per tant és necessari trobar espais de conversa, d'acompanyament, de posta en comú de les dificultats o dubtes... [Per una banda sembla que mostrem més seguretat en temes d'àrees curriculars que no pas en aquestes temàtiques i per això és necessari cuidar-nos en aquestes qüestions. I per altra banda, referent a les campanyes de solidaritat tenim temes pendents que encara ara no ens atrevim a tractar: barri gitanos o que no ens va convèncer la resposta-solució que vàrem donar al tema del Raval: famílies d'acollida].

D'altra banda, la tasca de dins de l'escola més el ritme, sempre accelerat, de la nostra professió, dificulta la relació amb la resta d'escoles del PEA. Tot s'ha de dir: també perquè nosaltres anem força a la nostra; ara bé, és cert que el PEA respecta la nostra feina i que nosaltres ens hi sentim a gust al seu si.

*

*

*

Pels propers anys el que ens proposem és aconseguir una certa estabilitat en la nostra tasca, però, alhora, sense perdre l'interès constant pel que fem. Es tracta de defugir la rutina i la monotonia. El treball voluntari a favor de la solidaritat i els drets humans necessitat del sentit comú i de l'entusiasme per subsistir i consolidar-se.

Teresa Dalmau i Albert Marzà
Escola Joan Pelegrí
Barcelona

Barcelona, maig 2006-maig 2008